

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ

Андрусів У. Б.

ВСТУП

Натепер туризм – це галузь, яка не лише швидко розвивається, а й впливає на рівень розвитку суміжних галузей, однією з яких є страхування. Страхування є найважливішим елементом економічних відносин та ефективним способом відшкодування витрат.

Страхування й туризм належать до сфери послуг і мають неабиякий вплив на розвиток економіки практично кожної розвинутої країни. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO), на міжнародний туризм припадає 29% глобального експорту послуг. У 2018 році туристи загалом витратили 1,7 трильйона доларів США¹.

Зростання динаміки туристичних потоків вимагає посилення вимог до якості туристичних послуг і розвитку страхового ринку в цій сфері.

Туристична індустрія здійснює свою діяльність в умовах ризику. Захист інтересів туристів може забезпечуватися за допомогою різних інструментів, серед яких страхування посідає особливе місце. Страхування є способом зниження ризиків, що виникають у сфері туризму, зокрема для його суб'єктів – туристичних організацій і туристів.

Поряд із тим, що існують загальні ризики, притаманні більшості господарюючих суб'єктів, у сфері туризму є специфічні ризики, характерні саме для цього виду діяльності.

До того ж під час взаємодії великої кількості незалежних один від одного ділових партнерів (закордонні туроператори, консульські служби, адміністрації готелів, заклади харчування, транспортні компанії тощо) ймовірність настання страхових випадків зростає.

Вивчення цієї проблеми також важливе з позиції етики туризму. У нашій країні найбільше розвинений виїзний туризм, а отже, під час здійснення туристичних операцій, зачіпаються інтереси не однієї держави.

Функціонування сфери страхових туристичних послуг неможливе без належного правового регулювання. Однак доводиться констатувати, що на законодавчому рівні відносини страхування в туристичній сфері не знайшли належного закріплення. Закон України «Про

¹ За год туристи во всем мире потратили \$1,7 трлн. URL: <https://kapital.kz/world/78830/za-god-turisty-vo-vsem-mire-potratali-1-7-trln.html>.

туризм» містить декілька статей, які регламентують особливості страхування туристів під час здійснення туристичних поїздок. Натомість Закон України «Про страхування» лише визначає загальні засади відносин страхування. Зазначене є свідченням неналежного рівня правової регламентації страхових туристичних правовідносин.

Крім того, у сучасній науковій літературі практично відсутні дослідження, присвячені страхуванню в туристичній сфері як окремому напрямку діяльності страховиків, у тому числі питанням співпраці страхових і туристичних організацій. Поодинокі наукові публікації не здатні вирішити теоретико-прикладну проблему правового регулювання страхування в туризмі.

З огляду на зазначене, звернення до обраної тематики дослідження вважаємо своєчасним і нагальним.

1. Поняття й особливості страхування в туризмі

Відправляючись у туристичну подорож, турист може зіштовхнутися з низкою проблем, що можуть спричинити негативні наслідки для його життя, здоров'я та майна. Він може стати жертвою катастрофи або пограбування, раптово захворіти, унаслідок зміни погоди та інших обставин. У цих і в безлічі інших випадків виникне необхідність наперед убезпечити себе від несприятливих наслідків або звести їх до мінімуму, що стає можливим завдяки правовому інституту страхування.

Страхування є основною формою гарантування споживачам туристичних послуг безпеки в країні (місці) тимчасового перебування.

З метою захисту прав та інтересів туристів законодавець визначив систему нормативних гарантій туристичного страхування. Так, приписами ст. 9 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» регламентовано, що з метою створення умов, які гарантують відшкодування громадянину України витрат, пов'язаних із надзвичайними обставинами під час його перебування за кордоном, він має бути застрахованим².

Деталізуючи це законодавче положення, Закон України «Про туризм» передбачає обов'язкове страхування туристів (медичне та від нещасного випадку), яке забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховиками³. Варто відзначити, що туристи

² Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 № 3857-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 18. Ст. 101.

³ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.

підлягають страхуванню незалежно від того, подорожуватимуть вони в Україні чи закордоном.

Водночас у Законі України «Про страхування» особисте страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) не зараховано до обов'язкових видів страхування. Натомість ст. 7 зазначеного нормативного акта передбачає такий вид обов'язкового страхування, як страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну.

Діяльність на страховому ринку визначається Законом України «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування та спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій і фізичних осіб⁴. Однак цей Закон визначає лише загальні засади здійснення страхування, а отже, не може враховувати всієї специфіки туристичного страхування. Усупереч вимогам ст. 7 Закону України «Про страхування» Кабінет Міністрів України не визначив окремого порядку для обов'язкових видів страхування у сфері туризму.

Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності теж не вирішують питання забезпечення страхового захисту туристів і суб'єктів туристичної діяльності.

Добровільні види страхування взагалі залишилися поза правовим полем і перебувають у зоні відповідальності туриста.

Зазначене є свідченням того, що механізм правового регулювання страхових відносин у туристичній сфері недостатньо налагоджений, що, своєю чергою, гальмує розвиток різних видів страхування в туризмі й не сприяє захисту прав споживачів туристичних послуг.

Страхування є способом зниження ризиків, що виникають під час здійснення туристичної діяльності, зокрема таких його суб'єктів, як туроператори й туристи.

Щоб з'ясувати особливості здійснення страхування у сфері туризму, передусім розкриємо правову сутність цієї категорії.

Юридична спільнота по-різному підходить до визначення терміна «страхування в туризмі».

О.П. Толкачова та К.А. Джобинашвілі вважають, що страхування в туризмі являє собою відносини між страховиками (туристичними організаціями, туристами) і страхувальниками (страховими компаніями) щодо захисту майнових інтересів туристів

⁴ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 86/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

у разі настання визначених договором подій під час туристичної поїздки⁵. Аналогічне розуміння цього терміну виклала в праці О.Н. Сусякова⁶.

Б.І. Вихристенко, Н.А. Опанасюк трактують розглядувану правову категорію як систему правовідносин між туристами, суб'єктами туристичної діяльності і страховими компаніями щодо захисту життя туристів, їхнього здоров'я та майнових інтересів у разі настання певних подій (страхових випадків), що здійснюється в межах чинного законодавства України⁷.

Дозволимо собі не погодитися із запропонованими дефініціями, оскільки науковці трактують страхування у сфері туризму лише з боку необхідності захисту майнових та особистих інтересів туристів, а страхового захисту потребують також і суб'єкти туристичної діяльності. З огляду на це, нам імпує позиція Н.А. Аблятипової, яка стверджує, що страхування у сфері туристичної діяльності – це особливий вид страхування, який спрямований на страховий захист суб'єктів, що здійснюють туристичну діяльність, а також на захист майнових прав та інтересів громадян під час подорожі⁸.

Отже, страхування в туризмі необхідно розглядати як систему правовідносин, які складаються між страховою компанією та страхувальниками (туроператором або туристом), щодо забезпечення захисту особистих і майнових інтересів туристів під час туристичної подорожі та майнових інтересів туроператорів під час здійснення туристичної діяльності в разі настання страхових подій, визначених договором або законом.

Цивільно-правове регулювання відносин зі страхування в туристичній сфері покликано забезпечувати захист прав і законних інтересів страхувальника, вигодонабувача або застрахованої особи. Тому основною метою туристичного страхування, як слушно відзначається в літературі, є забезпечення громадян гарантією отримання страхових виплат у разі настання страхового випадку за

⁵ Толкачева О.П., Дзобинашвили К.А. Особенности страхования в отрасли туризма. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2014. № 3. 156 с.

⁶ Мельник Д.В., Мальцева Г.И., Сусякова О.Н. Особенности туристического страхования в России. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2018. № 8 (34). 247 с.

⁷ Вихристенко Б., Опанасюк Н. Правові засади страхування в туризмі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. 11 с.

⁸ Аблятипова Н.А., Папуш В.А. Некоторые проблемы страхования гражданско-правовой ответственности в туристской деятельности. *Colloquium-journal*. 2019. № 7 (31). 105 с.

рахунок накопичених коштів і фінансування медичних профілактичних заходів⁹. Його відмінними рисами є короткочасність, високий рівень невизначеності настання страхової події та обсягу втрат. Крім того, до ознак туристичного страхування науковці зараховують таку особливість, як ризик невизначеності шкоди, яка може бути заподіяна в разі настання страхового випадку¹⁰.

Страхування в досліджуваній сфері відносин виконує такі основні функції: ризикову, превентивну та контрольну. Головну роль фахівці відводять ризиковій функції¹¹.

Різноманіття страхових відносин у сфері туризму зумовлює необхідність їх класифікації:

- за територією страхового покриття: страхування внутрішнього та міжнародного туризму;

- за строком дії страхових полісів (сертифікатів): короткострокові (чітко вказується період подорожі, тобто дата початку й закінчення) та довгострокові (договір страхування діє протягом одного року, кількість поїздок не обмежується, лімітується лише строк однієї поїздки¹²);

- за суб'єктом складом: страхування суб'єктів туристичної діяльності, які надають туристичні послуги, тобто турагентів і туроператорів (туроператори формують, просувають і надають туристичні послуги, а турагенти здійснюють посередницьку діяльність із надання туристичних послуг); страхування туристів, тобто споживачів туристичних послуг;

- за об'єктом страхування: особисте (медичне, від нещасного випадку); майнове; страхування відповідальності; страхування підприємницького ризику; витрат, пов'язаних із відмовою від поїздки; на випадок затримки або скасування рейсу тощо.

Об'єктами страхових туристичних правовідносин є майнові інтереси туроператора (турагента), туриста або вигодонабувача та їх захист у разі настання випадкових несприятливих подій, що тягне за собою матеріальні втрати.

⁹ Вороніна Н. Цивільно-правове регулювання страхування у туристичній діяльності. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 5. 91 с.

¹⁰ Адамова Р.А. Особенности страхования в туризме. *УЭПС: управление, экономика, политика, социология*. 2019. № 2. 71 с. doi:10.24411/2412-2025-2019-00024.

¹¹ Семенова М.В. Господарсько-правове регулювання туристичної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2017. 10 с.

¹² Толкачева О.П., Джобинашвили К.А. Особенности страхования в отрасли туризма. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2014. № 3. 157 с.

Суб'єктами туристичного страхування є туроператори й туристи. Оскільки, з одного боку, страхування – це захід безпеки туроператора від виникнення страхових підприємницьких ризиків, а з іншого – захист туриста від настання страхового випадку, страхування туристичної діяльності є необхідною обом суб'єктам.

Страхування здійснюється на підставі відповідних правил, розроблених страховою компанією й зареєстрованих Нацкомфінпослуг. Законодавець покладає зобов'язання ознайомити туриста з правилами страхування на страхову організацію або туроператора, якщо страхування забезпечується останнім на підставі правочинів зі страховиком.

Обсяг прав та обов'язків страхових компаній та учасників страхових туристичних правовідносин визначається договором страхування, що зумовлює зобов'язальний характер туристичних страхових правовідносин.

Договір страхування є головним регулятором відносин між туристом/туроператором і страховою організацією. Закон України «Про страхування» визначає загальні вимоги до договору страхування, а отже, його приписи застосовуються й до договору страхування в туристичній сфері.

Страхування туристів забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі правочинів зі страховиками, під яким варто розуміти домовленість між туроператором (страхувальником) і страховиком, відповідно до якої страховик бере на себе зобов'язання надати застрахованій особі – туристу – необхідну невідкладну допомогу й відшкодувати збитки, завдані внаслідок настання страхового випадку під час дії страхового полісу, а страхувальник зобов'язується своєчасно сплачувати страхові внески та виконувати інші умови договору.

Аналіз структури відносин страхування у сфері здійснення туристичної діяльності свідчить про існування двох груп правовідносин: конструкція правовідносин передбачає участь туроператора як страхового агента, який здійснює посередницьку діяльність у сфері страхування туристів; відносини страхування, у яких туроператор заздалегідь придбаває страхові послуги й потім включає їх вартість у ціну туристичної послуги.

У першому випадку туроператор укладає зі страховою компанією агентський договір на страхування туристів. Мова йде про так званий посередницький договір туристичного страхування.

Після його укладення туроператор від імені та за рахунок страхової компанії підписує договори страхування із замовниками туристич-

них послуг. Укладаючи посередницький договір і діючи від імені страхової організації, туроператор фактично виступає як страховий агент. За цих обставин турист набуває статусу застрахованої особи. Від страховика туроператор отримує страховий поліс (сертифікат), який заповнюється та надається туристу разом із договором про надання туристичних послуг.

У другому випадку туроператор укладає договір страхування на користь третьої особи – туриста.

На підставі цього договору страховиком є страхова компанія, а страхувальником – туроператор. Туроператор передає страховику списки туристів, які повинні бути застраховані, й отримує від нього бланки страхових полісів (сертифікатів). Туроператор (турагент) повинен вести облік виданих туристам страхових полісів. У цьому випадку розрахунки здійснюються так: турфірма перераховує страховій компанії страхову премію за рахунок своїх коштів, а туристам надається туристична послуга, до ціни якої включена вартість страхових послуг. У разі настання страхового випадку турист звертається безпосередньо в страхову організацію за компенсацією витрат.

Крім того, відповідно до приписів ст. 16 Закону України «Про туризм», туристи вправі самостійно укладати договори на таке страхування. У цьому разі вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування¹³. Копія договору зберігається туроператором разом із договором про надання туристичних послуг.

Такий договір туристичного страхування необхідно визначати як домовленість між туристом (страхувальником) і страховиком, відповідно до якої страховик бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальнику втрати, яких він зазнав у зв'язку з настанням певних подій (страхових випадків), обумовлених договором, а турист зобов'язується сплатити страхові платежі та дотримуватися інших умов договору.

Оформлення туристом страхового полісу (сертифікату) безпосередньо в страховика дає можливість забезпечити максимальний захист залежно від мети туристичної подорожі. Це пов'язано з диверсифікацією пропозицій страхових компаній, які здійснюють туристичне страхування.

Також уважаємо за необхідне визначити момент набрання договору туристичного страхування чинності. Приписами ст. 18 Закону України

¹³ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 86/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

«Про страхування» регламентовано, що договір страхування набирає чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування. Це правило застосовне до випадків, коли турист самостійно укладає договір зі страховою компанією. Однак на законодавчому рівні не врегульований момент виникнення страхових відносин для туриста, який має статус застрахованої особи за договором страхування, укладеного між туроператором і страховиком.

Як свідчать матеріали судової практики, така законодавча невідзначеність призводить до порушення прав туристів. Так, у справі № 757/35886/18-ц за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Тревел Профешнл Груп», треті особи: фізична особа-підприємець «ОСОБА_2», ПрАТ «Європейське туристичне страхування» про відшкодування збитків, страхова компанія відмовила у виплаті страхового відшкодування. Позивачка на обґрунтування своїх позовних вимог покликала на те, що 16.04.2018 нею сплачена повна вартість туристичного продукту, який включав й обов'язок туроператора щодо страхування ризиків. Страховий поліс оформлений туроператором 24.04.2018.

23.04.2018 стався страховий випадок, а саме: смерть члена родини. Позивачка звернулася до страхової компанії, але остання відмовила у виплаті страхового відшкодування, оскільки подія, яка стала підставою для скасування подорожі, мала місце 23.04.2018, а договір страхування укладено 24.04.2018, тобто подія настала до укладення договору страхування¹⁴.

З наведеного вбачається, що несвоєчасне виконання туроператором свого обов'язку щодо оформлення полісу стало підставою для твердження про визнання договору страхування неукладеним. На наше переконання, у разі виконання туристом своїх зобов'язань щодо оплати туристичних послуг, до яких включається й вартість страхового полісу, моментом виникнення страхових відносин для застрахованого туриста варто вважати момент сплати ціни договору про надання туристичних послуг, а не фактичне оформлення страхового свідоцтва.

Зосередимо увагу на такому переддоговірному зобов'язанні туроператора (турагента) як інформування споживачів про умови надання туристичних послуг.

З приписів ст.ст. 16, 19¹ Закону України «Про туризм» випливає, що до укладання договору про надання туристичних послуг туроператор

¹⁴ Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 30.10.2019 у справі № 757/35886/18-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85701995>.

(турагент), який є посередником між страховою компанією та споживачем туристичної послуги, зобов'язаний довести до відома туриста достовірну й необхідну інформацію про умови страхування. Зокрема, така інформація повинна містити відомості про порядок забезпечення туроператором обов'язкового та/або добровільного страхування, розмір, порядок виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних із розірванням договору на туристичне обслуговування за ініціативою туриста, страхування майна¹⁵.

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що законодавець суттєво обмежив обсяг інформації про види туристичного страхування, які може надавати страхова організація. І тому турист залишається непоінформованим про наявність інших ризиків, пов'язаних із наданням туристичних послуг, і можливість їх страхування.

Крім того, доводиться констатувати, що на практиці туроператори ігнорують свої зобов'язання щодо інформування туристів, самостійно обираючи для них мінімальний пакет послуг по страхуванню. Така поведінка суб'єктів туристичної діяльності є можливою, оскільки на законодавчому рівні не визначено, у якій формі має здійснюватися інформування туристів про умови страхування.

З метою усунення недоліків законодавчої регламентації досліджуваної сфери відносин вважаємо за доцільне внести відповідні корективи до вищезгаданих законодавчих положень. Частина 3 ст. 16 Закону України «Про туризм» викласти в новій редакції: «Інформація про умови обов'язкового/добровільного страхування й усі пов'язані із цим ризики має бути доведена до відома туриста під розписку до укладення договору про надання туристичних послуг». Пункт 9 ч. 3 ст. 19¹ закріпити в Законі України «Про туризм» у такій редакції: «про порядок забезпечення туроператором обов'язкового страхування, розмір, порядок виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних із розірванням договору про надання туристичних послуг з ініціативи туриста, страхування майна та будь-яких інших ймовірних ризиків, які можуть виникнути під час туристичної подорожі».

Зазначені нововведення не лише підвищать рівень поінформованості туристів про всі види страхування, які можуть бути запропоновані в різних комбінаціях у кожному конкретному випадку й сприятимуть забезпеченню більш високого рівня безпеки туристів.

¹⁵ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.

Взаємовідносини між страховиком і страхувальником мають дворівневу структуру: загальні умови страхування містяться в правилах страхування; конкретні його умови визначаються в договорі страхування відповідно до законодавства.

Варто відзначити, що Закон України «Про страхування» не містить переліку істотних умов договору страхування, у ст. 16 лише визначені відомості, які мають міститися в ньому. Перелік умов, без яких договір страхування не може вважатися укладеним, визначений у ст. 982 Цивільного кодексу України.

Узагальнивши зазначені нормативні положення та адаптувавши їх до туристичних правовідносин, вважаємо, що договір страхування туристів повинен включати такі умови: предмет договору (об'єкт страхування); характер події, на випадок настання якої здійснюється страхування (страхові ризики і страхові випадки); розмір страхової суми; розмір страхового платежу, строк і порядок його внесення; строк і порядок повідомлення туристом страховика про настання страхового випадку; строк і порядок пред'явлення туристом вимоги про виплату страхової виплати (страхового відшкодування), а також перелік документів, які необхідно долучити для заяви; порядок і строк здійснення страхової виплати (страхового відшкодування); підстави для відмови в страховій виплаті (виплаті страхового відшкодування); строк дії договору; порядок набрання договором чинності; права й обов'язки сторін; відповідальність сторін; інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

Крім того, у договорі обов'язкового страхування (медичного та від нещасних випадків) додатково необхідно передбачати порядок надання медичної допомоги туристам і відшкодування їхніх витрат у разі настання страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування або повернення тіла (останків).

Детальніше зупинимось на таких положеннях договору, як умови про страховий випадок (страхові ризики) й умови про страховий платіж.

Учасники туристичних відносин піддаються таким різноманітним ризикам, як захворювання, травми; утрата (викрадення) документів, багажу, коштів; неповна або недостовірна інформація про туристичні послуги, надана туристу; помилки, допущені туроператором під час укладення договору; неплатоспроможність туроператора, його контрагентів; коливання курсу валют тощо. Страховий ризик є передумовою виникнення страхових туристичних правовідносин, а перераховані події становлять обсяг страхової відповідальності.

Під страховим ризиком розуміють певну подію, на випадок настання якої проводиться страхування¹⁶. Основними ознаками такої події є ймовірність і випадковість її настання, а також те, що вона не залежить від волі туриста.

Страховий ризик реалізується в страховому випадку.

Під час оформлення страхового полісу туристу необхідно звернути увагу на те, які випадки належать до страхових.

Страховим випадком вважається передбачена полісом (сертифікатом) або законом подія, що відбулася під час дії договору страхування та з настанням якої страховик зобов'язується надати допомогу і сплатити туристу (вигодонабувачу) страхову виплату (страхове відшкодування). У разі настання страхового випадку турист пред'являє договір страхування (поліс, сертифікат) або повідомляє його реквізити.

Страхова виплата не може перевищувати визначеної в договорі страхової суми, виходячи з якої встановлюється розмір страхового платежу.

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про страхування», під страховим платежем необхідно розуміти плату за страхування, яку страхувальник (турист) зобов'язаний унести страховику відповідно до договору страхування¹⁷.

Розмір страхового платежу по страхуванню туристів залежить від обраної програми страхування, обсягу надаваних послуг, країни тимчасового перебування, тривалості поїздки, розміру страхової суми (страхового покриття), застосовуваних лімітів відповідальності та франшиз, віку туриста, додаткових ризиків.

Дедалі частіше страховики, обмежуючи свою відповідальність, включають у поліси франшизу, тобто в разі настання страхового випадку на туриста покладається тягар сплати частини медичних витрат. З огляду на це, турист, знаючи про наявність франшизи, буде відкладати час звернення за медичною допомогою до появи серйозних загроз його здоров'ю, оскільки до останнього буде сумніватися, за чий рахунок оплачуватиметься звернення до лікаря.

Закон України «Про страхування» не визначає ймовірну сферу застосування франшизи, обмежившись лише визначенням цього терміна. На наше переконання, встановлення франшизи під час

¹⁶ Гунин Е.М. Правовые и практические аспекты признания страхового случая и выплаты страхового возмещения в страховании ответственности туроператора. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2016. № 4. 18 с.

¹⁷ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 86/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

укладення договору обов'язкового страхування туристів (медичного та від нещасних випадків) є недопустимим, оскільки порушує права останніх як споживачів туристичних послуг, які, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів», перебувають під особливим захистом держави. Тому імперативною нормою необхідно зборонити встановлення франшизи під час здійснення медичного страхування туристів.

Договір страхування, у тому числі й у сфері туризму, укладається в письмовій формі. Недотримання письмової форми тягне за собою визнання його недійсним¹⁸.

Страхування туристів переважно здійснюється шляхом оформлення страхового поліса (сертифіката), який охоплює різноманітні ризики, які можуть виникнути під час туристичної подорожі. Зазвичай туроператори включають страховий поліс у вартість туру. Видача такого документа підтверджує факт укладення договору туристичного страхування. Варто відзначити, що поліс діє виключно в регіоні (країні), зазначеному в страховому полісі.

Нині тенденцією на ринку страхових туристичних послуг є оформлення електронного страхового полісу в режимі он-лайн. СК «Укрфінстрах», яка спеціалізується на туристичному страхуванні, узагалі оформлює такі поліси на спеціальних бланках із зазначенням ідентифікуючих номерів, до яких мають доступ закордонні асистанські компанії¹⁹.

Резюмуючи, варто відзначити, що, незважаючи на деякі позитивні тенденції розвитку ринку страхових туристичних послуг, сучасні реалії свідчать про нагальну необхідність удосконалення механізму правового регулювання страхових відносин у сфері туризму. Закон України «Про туризм» доволі поверхово регламентує ці відносини та не спроможний забезпечити ефективний захист інтересів споживачів туристичних послуг і суб'єктів туристичної діяльності.

Тому видається доцільним прийняття окремого нормативно-правового акту, що регулюватиме відносини страхування в туристичній діяльності, зокрема Порядку та правил туристичного страхування. У цьому нормативному документі необхідно передбачити положення про обов'язкове страхування туристів, яке здійснюється як на підставі безпосередньо укладених договорів зі страховими організаціями, так

¹⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

¹⁹ Туристическое страхование в Украине может быть рентабельным и прибыльным. URL: <https://forinsurer.com/public/18/05/24/4815>.

і через туроператорів; найбільш розповсюджені різновиди добровільного страхування, які необхідні для здійснення туристичної подорожі, і пов'язані з ними ризики; страхування підприємницьких ризиків туроператорів. Прийняття цих правил кореспондуватиметься з приписами ч. 2 ст. 7 Закону України «Про страхування», відповідно до якої для здійснення обов'язкового страхування Кабінет Міністрів України, якщо інше не визначено законом, встановлює порядок і правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум²⁰.

2. Форми та види страхування в туризмі

Практика роботи туристичних компаній дає змогу констатувати, що страхування туристів набуло останніми роками неабиякого поширення. Страховий ринок пропонує споживачу туристичного продукту широкий вибір страхових туристичних послуг. Комплексне їх застосування надає змогу як туристам, так і туристичним компаніям убезпечити себе від настання несприятливих подій і їх наслідків, а також уникнути додаткових фінансових витрат. Тому увага в цьому параграфі зосереджена на теоретичних аспектах основних видів і форм страхування в туристичному бізнесі.

Статтею 5 Закону України «Про страхування» визначено дві форми страхування: обов'язкове та добровільне.

Обов'язкове страхування виникає в силу імперативної вказівки закону й не залежить від волевиявлення учасників страхових правовідносин.

Згідно з п. 31 ст. 7 Закону України «Про страхування», до обов'язкових видів страхування зараховано страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну.

Водночас Закон України «Про туризм» передбачає обов'язкове страхування туристів (медичне та від нещасного випадку). Варто відзначити, що ст. 7 Закону України «Про страхування» визначає вичерпний перелік обов'язкових видів страхування й не містить відсильних положень до спеціальних законів. Тому задля уніфікації приписів зазначених нормативних актів вважаємо за необхідне доповнити ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» пунктом 31¹ такого змісту: «страхування туристів (медичне та від нещасного випадку)».

²⁰ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 86/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

Характерною особливістю обов'язкового страхування є те, що воно здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі.

Добровільне страхування здійснюється на основі договору, який укладається між страхувальником і комерційною організацією. Кожна компанія пропонує свій перелік послуг, які включені в страховий поліс.

За вимогою туриста туроператор повинен забезпечити страхування будь-яких ризиків, пов'язаних із забезпеченням подорожі, наприклад, на покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору на туристичне обслуговування з ініціативи туриста²¹.

Нині страхова галузь у сфері туризму налічує понад десяток видів страхових послуг. Турист, відвідуючи іншу місцевість або країну, перебуває під впливом різноманітних ризиків.

До базових видів туристичного страхування належить медичне страхування (від раптового захворювання, смерті, загибелі, заподіяння тілесних ушкоджень у разі настання нещасного випадку під час подорожі); страхування майна туристів; страхування цивільної відповідальності за шкоду, завдану третім особам.

Крім традиційних видів страхування, на ринку туристичних послуг набувають поширення такі види, як страхування відповідальності за заподіяння збитку майну готелів, ресторанів тощо; страхування витрат, пов'язаних із відмовою туриста від подорожі або передчасним поверненням у країну проживання; страхування цивільної відповідальності авіаперевізника за затримку рейсу; страхування ризиків, пов'язаних з екстремальними видами спорту; страхування квартири на час подорожі; страхування документів; страхування від поганої погоди; страхування ризиків професійної діяльності суб'єктів туристичної діяльності; страхування невідкладної допомоги (асистанс) тощо^{22, 23, 24}.

Усі види страхування у сфері здійснення туристичної діяльності являють собою єдину систему, що включає три основні групи: особисте страхування туристичної діяльності; майнове страхування; страхування цивільно-правової відповідальності. Розглянемо докладніше ці групи й основні види страхування, які до них належить.

²¹ Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.

²² Адамова Р.А. Особенности страхования в туризме. *УЭПС: управление, экономика, политика, социология*. 2019. № 2. 71 с. doi:10.24411/2412-2025-2019-00024.

²³ Казнова М.И. Направления совершенствования страхования туристических услуг. *Таврический научный обозреватель*. 2015. № 2-1. 30 с.

²⁴ Вихристенко Б., Опанасюк Н. Правові засади страхування в туризмі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. 17 с.

Особисте страхування варто розглядати як систему видів страхування, яка забезпечує надання страхового захисту від ризиків, що загрожують життю людини, її працездатності, здоров'ю. Цей вид страхування належить до ризикових видів, характерними особливостями якого є обмежена тривалість у часі та велика ступінь випадковості щодо розмірів імовірного збитку в разі настання страхового випадку.

Якщо страхувальниками в договорі особистого страхування можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, то застрахованими – лише фізичні особи, як дієздатні, так і недієздатні. Страхувальник може водночас бути й застрахованою особою, а сам правочин укладається або на його користь, або на користь третьої особи (вигодонабувача). Оскільки в договорі особистого страхування можуть страхуватися інтереси не лише страхувальника (туриста), а й групи осіб (туристів), тому, на нашу думку, варто виділити індивідуальне (однієї особи) та колективне (групи осіб) страхування.

Різновидами особистого страхування туристів є медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

Згідно зі ст. 16 Закону України «Про туризм», під час здійснення туристичних поїздок страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим. Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги туристам і відшкодування їхніх витрат у разі настання страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування²⁵. Отже, науковці вважають особисте страхування одним із найважливіших аспектів туристичної діяльності, оскільки воно передбачене чинним законодавством і є обов'язковим²⁶.

Медичне страхування передбачає надання медичної допомоги, необхідність якої викликана нещасним випадком, раптовим захворюванням або загостренням хронічного захворювання. Витрати на медичну допомогу включають оплату амбулаторного та стаціонарного лікування, транспортування до найближчої лікарні, консультації спеціалістів, а також придбання виписаних лікарем медикаментів. Окремо можуть бути передбачені медико-транспортні витрати, зокрема, на евакуацію туриста в країну постійного проживання під належним медичним наглядом або репатріацію тіла померлого.

²⁵ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.

²⁶ Абрамітова Д.Р. Розвиток страхування туризму в Україні. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). 135 с.

Раптовим захворюванням вважається хвороба, що виникла несподівано, загрожує життю туриста й вимагає невідкладного медичного втручання. Страховими подіями не вважаються хронічні та рецидивні захворювання (серцево-судинні, онкологічні, туберкульозні й інші хвороби).

Не менш важливим є страхування від нещасних випадків. Нещасним випадком вважається раптова, несподівана для страхувальника (туриста) зовнішня подія, що призвела до розладу його здоров'я внаслідок тілесних ушкоджень або до смерті.

За цим видом страхування страховими випадками вважаються смерть застрахованого, яка настала в результаті нещасного випадку, що відбувся із застрахованим під час дії договору страхування; інвалідність, одержана в результаті нещасного випадку; часткова втрата працездатності в результаті нещасного випадку, який мав місце під час дії договору страхування²⁷.

Власне через наведені вище ризики більшість країн під час видачі візи вимагають наявність відповідного страхового полісу. Це пояснюється тим, що жодна країна, навіть якщо медицина в ній безкоштовна, не хоче нести витрати на допомогу громадянам інших держав за рахунок своїх платників податків.

Страхові відносини не поширюються на випадки, коли хвороба, нещасний випадок або смерть спричинені умисними діями туриста, наприклад, уживання алкоголю або наркотиків, участь у бійках і несанкціонованих мітингах, самогубство тощо.

Майнове страхування (страхування багажу, особистих предметів) є різновидом добровільного страхування та здійснюється за бажанням туриста. Об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням або розпорядженням майном туриста.

До багажу належать особисті речі туриста, які знаходяться в номері готелю країни (місця) тимчасового перебування, здані в багажне відділення транспортного засобу, ручна поклажа. Крім речей особистого користування, цей вид страхування може охоплювати страхування туристичного спорядження. Зазвичай дія страхового полісу не розповсюджується на документи, гроші, цінні папери, ювелірні вироби та антикварні речі.

До найбільш поширених страхових випадків належать утрата майна; знищення або пошкодження багажу в результаті нещасного

²⁷ Грабчук О.М. Особливості розвитку страхування туризму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 7. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/7.pdf.

випадку, дорожньо-транспортної пригоди, стихійного лиха або будь-яких протиправних дій третіх осіб; крадіжка (грабіж, розбій). Також страхування багажу, як стверджують фахівці, може забезпечити компенсацію витрат на придбання речей першої необхідності у разі тривалої затримки багажу, наприклад, через помилкове перевезення в іншу країну²⁸. Зарахування тих чи інших подій до страхових випадків установлюється за домовленістю сторін у страховому полісі.

Якщо збитки за втрачений або пошкоджений багаж компенсовані підприємствами транспорту, вони не підлягають відшкодуванню за договором страхування. Кожен договір страхування багажу діє протягом усієї туристичної подорожі.

У туристичному страхуванні важливе місце посідає страхування відповідальності, яка є своєрідним гарантом відшкодування шкоди та необхідним елементом збереження матеріального становища туриста й суб'єктів туристичної діяльності. Об'єктом такого страхування є майновий інтерес, пов'язаний із відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну інших осіб, у результаті вчинення неправомірних дій учасниками туристичних правовідносин.

Зауважмо, що страхування відповідальності у сфері туризму здійснюється за загальними правилами страхування.

Залежно від особливостей суб'єктного та об'єктного складу страхових правовідносин вирізняють страхування відповідальності туристів за шкоду, заподіяну майну третіх осіб, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, страхування відповідальності туроператора за порушення договірних зобов'язань.

Страховим випадком під час страхування відповідальності за шкоду, заподіяну майну третіх осіб (готелів, ресторанів), є реальні збитки, завдані туристом у результаті ненавмисних дій.

Найбільш поширеним видом страхування відповідальності під час здійснення туристичної діяльності є страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. На кожному виді транспорту діють правила перевезення та, відповідно, умови страхування пасажирів і їхнього багажу.

Страхуванням так званої «цивілки» користуються туристи, які подорожують на власних транспортних засобах. До страхування цивільної відповідальності автотуристів застосовуються загальні засади страхування цивільної відповідальності, регламентовані Законом України

²⁸ Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності: навчально-методичний посібник. Львів : ІІІ Сорока Т.Б., 2014. С. 97–98.

«Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». Цей вид страхування передбачає страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну третіх осіб.

У разі виїзду за кордон туристи, які подорожують на власних автомобілях, також повинні застрахувати свою цивільну відповідальність, оформивши спеціальний сертифікат «Зелена карта».

«Зелена карта» – система міжнародних договорів про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів. Міжнародний страховий сертифікат дає змогу туристам, які перетинають кордон країн-членів Міжнародної системи автомобільного страхування, не здійснювати страхування цивільної відповідальності в кожній країні.

Крім того, варто згадати про такий вид страхування, як страхування підприємницьких ризиків туристичних організацій.

О.О. Охріменко виокремлює дві групи підприємницьких ризиків суб'єктів туристичної діяльності: ризики, які не залежать від діяльності туристичних підприємств (стихійні, природні, техногенні); ризики, що прямо залежать від здійснення туристичної діяльності (фінансові, економічні, валютні)²⁹.

Серед ризиків туроператора на першому місці за ступенем небезпеки стоять ризики цивільної відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань перед туристами за договором про надання туристичних послуг.

Стаття 7 Закону України «Про страхування» передбачає такий вид обов'язкового страхування, як страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну³⁰. З наведеного законодавчого припису залишається незрозумілим, що є об'єктом страхування та які підстави такої відповідальності.

На нашу думку, туроператори несуть цивільно-правову відповідальність за шкоду, яка може бути заподіяна туристу в результаті невиконання (часткового або повного) ними своїх зобов'язань за договором про надання туристичних послуг. Тому на туроператора необхідно покласти обов'язок застрахувати ризик настання відповідальності

²⁹ Охріменко О.О. Проблеми формування страхового захисту підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2014. № 4. 126 с.

³⁰ Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 86/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

за порушення договірних зобов'язань. Отже, п. 31 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» необхідно викласти в такій редакції: «страхування цивільної відповідальності туроператора за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про надання туристичних послуг».

Страховим випадком є факт настання цивільно-правової відповідальності туроператора у вигляді реальної шкоди, яка завдана туристу в результаті невиконання або неналежного виконання туроператором зобов'язань за договором про надання туристичних послуг, за умови, що це відбулося протягом строку дії договору.

Особливість цього страхування полягає в тому, що в договорі наперед не визначено особу застрахованого, на користь якої має виплачуватися страхове відшкодування в разі настання страхового випадку. Вимогу про таку виплату за договором страхування відповідальності туроператора пред'являє до страховика турист, якому заподіяно шкоду.

Постає питання щодо доцільності страхування відповідальності турагента. Як убачається з дефініції, наведеної в ст. 5 Закону України «Про туризм», турагенти здійснюють посередницьку діяльність із реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності³¹, а відповідальність за порушення умов договору про надання туристичних послуг несе туроператор. Директива 2015/2302 Європейського парламенту та Ради ЄС про пакетні тури й пов'язані з ними туристичні послуги теж не містить положень щодо страхування цивільної відповідальності турагентів.

Зважаючи на це, ми не вбачаємо необхідності в здійсненні страхування цивільної відповідальності турагентів.

Для туристів украї важливим є вибір надійного туроператора та зменшення ризику, пов'язаного з його неплатоспроможністю, тобто банкрутством. Про масштаби наслідків ліквідації суб'єкта туристичної діяльності для подорожуючих яскраво свідчать нещодавні події. У вересні 2019 року одна з найбільших туристичних компаній у світі Thomas Cook оголосила про банкрутство, що торкнулося 600 тисяч туристів, із них близько 150 тисяч потребували репатріації³².

Безумовно, дієвим механізмом захисту інтересів туристів за таких обставин є страхування туроператорів на випадок банкрутства. Однак

³¹ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.

³² Банкрутство Thomas Cook: Британія почала повертати з-за кордону туристів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2786037-bankrutstvo-thomas-cook-britania-pocala-povertati-zza-kordonu-turistiv.html>.

ані Закон України «Про страхування», ані Закон України «Про туризм» не передбачають такого виду страхування.

Звернувшись до європейського досвіду, зауважмо, що Директива (ЄС) 2015/2302 закріплює обов'язкове страхування організаторів туру в разі їхньої неплатоспроможності³³. У Законі Чеської Республіки «Про умови ведення бізнесу й ефективності окремих видів діяльності туризму» також передбачено обов'язкове страхування турагентств. При цьому встановлено розмір страхових внесків турагентством на рівні не менше ніж 30% від запланованого річного доходу від продажу турів, а якщо вказаний показник менший, ніж за попередній рік, то враховується числове значення попереднього року³⁴.

Зважаючи на нестабільну економічну ситуацію в Україні та з метою забезпечення ефективного захисту туристів, вважаємо за потрібне імплементувати цей досвід у національне законодавство, передбачивши в ст. 7 Закону України «Про страхування» такий вид обов'язкового страхування, як страхування туроператорів на випадок банкрутства.

Нині в Україні є попит на страхування витрат, пов'язаних із розірванням договору про надання туристичних послуг за ініціативою туриста. Ідеться про так зване страхування від невізду.

Правове підґрунтя цього виду добровільного страхування закріплено в ст. 19¹ Закону України «Про туризм». Крім того, у Директиві (ЄС) 2015/2302 передбачено, що за бажанням споживача може бути укладений договір страхування для покриття витрат, пов'язаних із розірванням договору з ініціативи споживача³⁵.

Страхове відшкодування виплачується у випадках, якщо можливість здійснення туристичної подорожі не була реалізована з таких причин, як неотримання візи; захворювання, що перешкоджає здійсненню поїздки, нещасний випадок або смерть застрахованої особи чи близького родича; виклик до суду як учасника судового процесу; надзвичайна подія в будинку (квартирі) туриста (пожежа, затоплення,

³³ Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council on package travel and linked travel arrangements of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements. Official Journal of the European Union. 11.12.2015. L 326/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L2302#d1e1691-1-1>.

³⁴ Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / за заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. 140 с.

³⁵ Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council on package travel and linked travel arrangements of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements. Official Journal of the European Union. 11.12.2015. L 326/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L2302#d1e1691-1-1>.

злочинні дії третіх осіб); призов на військову службу; інші. Уважаємо, що страхуванню за цих обставин повинні також підлягати ризики, пов'язані з достроковим перериванням туристичної подорожі.

Реалізація страхування від невіїзду (скасування подорожі) є можливою за умови повної оплати туру на момент настання страхового випадку.

Закордоном існують такі види страхування туристів, як «travel delay» – затримка відправлення в тур; «Flight» – затримка авіарейсів³⁶. Запровадження таких видів страхування в Україні дало б туристові змогу відшкодувати збитки, заподіяні затримкою рейсу або затримкою відправлення в тур за форс-мажорних обставин.

Наостанок зосередимо увагу на формах здійснення туристичного страхування.

Відзначимо, що нині виділяють дві форми страхування в туристичній галузі: компенсаційну та сервісну.

Компенсаційна передбачає самостійну оплату туристом усіх витрат, пов'язаних зі страховим випадком. Компенсацію за понесені витрати він отримує після повернення з мандрівки, надавши страховику оригінали чеків, довідок та інших підтверджуючих документів. Як правило, така форма страхування застосовується, коли страхові випадки не передбачають значних витрат. Її основними недоліками є запас валютних коштів і відсутність гарантій страхових виплат у повному обсязі, наприклад, через неналежно оформлені документи.

Сервісна форма страхування («assistance insurance») передбачає, що в разі настання випадків, передбачених страховим договором, турист зв'язується з диспетчерською компанією в країні свого перебування, а вже вона бере на себе всі обов'язки й оплачує необхідні витрати.

Головна мета «асистансу» – негайне реагування в надзвичайних обставинах, надання клієнтові моральної, медичної, а також технічної допомоги³⁷. Якщо при класичному страхуванні понесені витрати відшкодовуються після повернення в країну проживання, то в «assistance insurance» турист отримує допомогу за місцем тимчасового перебування та не несе додаткових витрат.

Така форма є вигідною для туриста через непрогнозованість настання страхових випадків і розміру витрат, необхідних для подо-

³⁶ Рябенко Г.М., Сіренко Н.М., Кравченко А.С. Страхування : навчальний посібник. Москва : МНАУ, 2014. 131 с.

³⁷ Михайлова Н.В., Карцева В.В. Медичне страхування туристів, які виїжджають за кордон. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 4 (82). 124 с.

лання негативних наслідків. Оскільки через різноманіття маршрутів і ймовірно необхідних страхових послуг страхові компанії не спроможні самостійно гарантувати туристам своєчасну допомогу, вони працюють зі спеціалізованими закордонними компаніями з медичної допомоги (Medical Assistance Company), укладаючи з ними відповідні договори. Отже, турист може оперативної отримати всю необхідну медичну, юридичну чи організаційну допомогу без додаткових і непередбачуваних грошових витрат.

Задля оптимального вибору необхідних видів туристичного страхування в кожному конкретному випадку суб'єкт туристичної діяльності повинен забезпечити туриста необхідним комплексом страхових послуг. Цю гарантію захисту інтересів туриста під час подорожі варто закріпити на законодавчому рівні, виклавши ч. 5 ст. 16 Закону України «Про туризм» у такій редакції: «За вимогою туриста туроператор зобов'язаний забезпечити інші види добровільного страхування в обсязі, необхідному для здійснення подорожі».

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу законодавчих приписів і доктринальних положень нами здійснено теоретичне узагальнення та вирішено завдання, яке полягає у формуванні наукового підходу до розуміння відносин страхування в туризмі.

Основними узагальненими висновками, які ми отримали в процесі дослідження, є такі.

Страхування є способом зниження ризиків, що виникають під час здійснення туристичної діяльності.

Механізм правового регулювання страхових відносин у туристичній сфері недостатньо налагоджений, що гальмує розвиток різних видів страхування в туризмі й не сприяє захисту інтересів споживачів туристичних послуг.

Страхування в туризмі – система правовідносин, які складаються між страховою компанією та страхувальниками (туроператором або туристом), щодо забезпечення захисту особистих і майнових інтересів туристів під час туристичної подорожі та майнових інтересів туроператорів під час здійснення туристичної діяльності в разі настання страхових подій, визначених договором або законом.

Головним регулятором відносин між туристом/туроператором і страховою організацією є договір страхування. Підтвердженням факту укладення договору туристичного страхування є поліс.

Відносини туристичного страхування опосередковані такими договірними конструкціями, як посередницький договір туристичного страхування, договір страхування на користь третьої особи, договір туристичного страхування, який турист укладає самостійно.

Моментом виникнення страхових відносин для застрахованого туриста є момент сплати ціни договору про надання туристичних послуг.

Обґрунтовано недоцільність установлення франшизи під час здійснення медичного страхування туристів.

Усі види страхування у сфері здійснення туристичної діяльності являють собою єдину систему, що включає три основні групи: особисте страхування туристичної діяльності (медичне страхування, страхування від нещасних випадків); майнове страхування; страхування цивільно-правової відповідальності

До обов'язкових видів туристичного страхування зараховано медичне страхування, страхування від нещасних випадків, страхування цивільної відповідальності автотуристів, страхування цивільної відповідальності туроператора за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про надання туристичних послуг, страхування туроператорів на випадок банкрутства.

Задля забезпечення ефективного захисту інтересів туристів під час подорожі пропонуємо внести певні корективи до законодавчих положень.

Так, до Закону України «Про туризм»:

– ч. 3 ст. 16 викласти в новій редакції: «Інформація про умови обов'язкового/добровільного страхування й усі пов'язані із цим ризики має бути доведена до відома туриста під розписку до укладення договору про надання туристичних послуг»;

– п. 9 ч. 3 ст. 19¹ – «про порядок забезпечення туроператором обов'язкового страхування, розмір, порядок виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних із розірванням договору про надання туристичних послуг з ініціативи туриста, страхування майна й будь-яких інших імовірних ризиків, які можуть виникнути під час туристичної подорожі»;

– ч. 5 ст. 16 – «За вимогою туриста туроператор зобов'язаний забезпечити інші види добровільного страхування в обсязі, необхідному для здійснення подорожі».

До Закону України «Про страхування»:

– п. 31 ч. 1 ст. 7 викласти в новій редакції: «страхування цивільної відповідальності туроператора за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором про надання туристичних послуг»;

– ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» доповнити пунктом 31¹ такого змісту: «страхування туристів (медичне та від нещасного випадку)» та пунктом 31² – «страхування туроператорів на випадок банкрутства».

З метою вдосконалення механізму правового регулювання страхування у сфері туризму необхідно прийняти Порядок і правила туристичного страхування, закріпивши в ньому положення про обов'язкове страхування туристів, яке здійснюється як на підставі безпосередньо укладених договорів зі страховими організаціями, так і через туроператорів; найбільш розповсюджені різновиди добровільного страхування, які необхідні для здійснення туристичної подорожі, і пов'язані з ними ризики; страхування підприємницьких ризиків туроператорів.

АНОТАЦІЯ

Наукову роботу присвячено розв'язанню науково-прикладної проблеми щодо вдосконалення правового регулювання страхування в туризмі. Проаналізовано доктринальні підходи до терміна «страхування в туризмі» та запропонована авторська дефініція. Розкрито основні ознаки страхових відносин у сфері здійснення туристичної діяльності й запропоновано їх класифікацію.

Визначено особливості здійснення інформування туристів про умови страхування. Досліджено правову природу договірних конструкцій, які опосередковують надання страхових туристичних послуг. Розкрито зміст таких умов договору, як страховий ризик, страховий випадок, страховий платіж. Окрема увага приділяється формі договору туристичного страхування.

Охарактеризовано основні види та форми туристичного страхування й обґрунтовано необхідність розширити коло обов'язкових видів страхування.

За результатами проведеного дослідження запропоновано внести зміни до Законів України «Про страхування» та «Про туризм».

ЛІТЕРАТУРА

1. За год туристы во всем мире потратили \$1,7 трлн. URL: <https://kapital.kz/world/78830/za-god-turisty-vo-vsem-mire-potratili-1-7-trln.html>.
2. Толкачева О.П., Джобинашвили К. А. Особенности страхования в отрасли туризма. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2014. № 3. С. 155–158.
3. Мельник Д.В., Мальцева Г.И., Сусякова О.Н. Особенности туристического страхования в России. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2018. № 8 (34). С. 246–251.
4. Вихристенко Б., Опанасюк Н. Правові засади страхування в туризмі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 10–20.
5. Аблятипова Н.А., Папуш В.А. Некоторые проблемы страхования гражданско-правовой ответственности в туристской деятельности. *Colloquium-journal*. 2019. № 7 (31). С. 102–106.
6. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council on package travel and linked travel arrangements of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements. Official Journal of the European Union. 11.12.2015. L 326/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L2302#d1e1691-1-1>.
7. Вороніна Н. Цивільно-правове регулювання страхування у туристичній діяльності. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 5. С. 90–92.
8. Адамова Р.А. Особенности страхования в туризме. *УЭПС: управление, экономика, политика, социология*. 2019. № 2. С. 69–73. doi:10.24411/2412-2025-2019-00024.
9. Семенова М.В. Господарсько-правове регулювання туристичної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2017. 20 с.
10. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 30.10.2019 у справі № 757/35886/18-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85701995>.
11. Гунин Е.М. Правовые и практические аспекты признания страхового случая и выплаты страхового возмещения в страховании ответственности туроператора. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2016. № 4. С. 17–22.
12. Рябенко Г.М., Сіренко Н.М., Кравченко А.С. Страхування: навчальний посібник. Москва: МНАУ, 2014. 426 с.
13. Туристическое страхование в Украине может быть рентабельным и прибыльным. URL: <https://forinsurer.com/public/18/05/24/4815>.

14. Михайлова Н.В., Карцева В.В. Медичне страхування туристів, які виїжджають за кордон. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 4 (82). С. 122–126.

15. Абрамітова Д.Р. Розвиток страхування туризму в Україні. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). С. 134–138.

16. Грабчук О.М. Особливості розвитку страхування туризму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 7. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/7.pdf.

17. Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності : навчально-методичний посібник. Львів : ПП Сорока Т.Б., 2014. 168 с.

18. Казнова М.И. Направления совершенствования страхования туристических услуг. *Таврический научный обозреватель*. 2015. № 2-1. С. 29–32.

19. Охріменко О.О. Проблеми формування страхового захисту підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2014. № 4. С. 126–131.

20. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / за заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

Information about author:

Andrusiv U. B.,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Legal Civil Disciplines
L'viv State University of Internal Affairs
26, Gorodotska str., Lviv, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-43-3/1.14>